

DİLİNİ KORUYAN, GELECEĞİNİ KORUR

Zekeriya SEZER

Türkiye'nin, Türk insanının geçmişine ve kültürüne bağlılığı yadsınmaz bir gerçektir ancak milletimiz, bu bağlamda en temel unsurlardan biri olan dile yeterince önem vermemiştir. Bu konuyu irdelerken işin tarihî boyutuna da bakmak ve olayı bütün pencereden değerlendirmek gerekmektedir. Türkler, tarih boyunca yaşadıkları bölgelerde hem askerî yönden hem de nüfus yönünden güçlü bir konumda bulunmuşlar ve bu durumda azınlık durumuna düşmemişlerdir. Bu da atalarımızın diğer toplumlarla girdikleri kültürel ilişkide tabiri caizse daha cesur davranmalarını sağlamıştır çünkü azınlık durumunda olmayan ve belli yönlerden üstünlüğü olan bir toplumun, kolay kolay kültürel erozyona uğraması ve dilini kaybetmesi mümkün görünmemektedir. Göktürk ve Uygur Devletleri zamanında kendi alfabetiyle ve ilk yazınsal eserleriyle tanınan Türkçe; sosyal yaşamın, kültürel alışverişin etkisinden çok etkilenmemiş ve kendi yatağında akmaya devam etmiştir. “Anadolu’da Türkçenin yozlaşması, Orta Çağ’a denk gelmektedir ve Arapçanın ilim, Farsçanın edebiyat dili olmasıyla başlar. Selçuklu sultanlarının Fars dilini sarayın resmî dili hâline getirmesi ve 15-16. yüzyıllarda Osmanlı aydınlarının dili anlaşılmasız hâle dönüştürmesi bu süreçtendir. Türkçe kökenli sözcüklere, Arapça ve Farsçadan alınmış ekler getirilerek çok anlamlı kelimelerin anlamlarından biri güçlendirilmiş ve yapı olarak Türkçe esaslara dayalı “Osmanlıca” oluşmuştur.”¹ (Biçimsel farklılıklar olsa da Osmanlıca, aslı itibarıyla Türkçenin ta kendisidir.) Yalnız, “bu dönemde arı bir Türkçe anlayışı tamamen dışlanmış” söylemi de mübalağa olur. Arapça ve Farsçanın etkin olduğu bu süreçte bile Halk Edebiyatı kanalında en yalın şiirlerin yazıldığı da olmuştur. Dilimizde bu gelişmeler yaşanırken Türkçede

1 İsmail Haluk Gökçora (Haziran 2004), “Bilim Dili Olarak Türkçe”, *Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2.

yaşanan Farslaşmaya karşı 11. yüzyılda mücadele eden Kaşgârlı Mahmut'un ve 12. yüzyılda ilk Türk tarikatı olan "Yeseviyye Tarikatı"nı kurarak müritlerini hem manevi hem de dil bilinci yönünden büyük bir hassasiyetle yetiştiren Hoca Ahmet Yesevî'nin; ayrıca Anadolu Beylikleri zamanında "Bugünden sonra hiç kimse sarayda, divanda, meclislerde ve seyranda Türk dilinden başka dil kullanmayacaktır." fermanıyla Türkçeyi resmî devlet dili ilan eden Karamanoğlu Mehmet Bey'in müthiş gayretleri gözlerden kaçmamalıdır. Daha sonra Millî Mücadele Dönemi'nde dilde millîleşme akımı benimsenmiş, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp gibi yazarlar bu akıma destek vermiştir. Atatürk'ün girişimiyle Cumhuriyet'in ilanından sonra dilde sadeleşme girişimi başlatılmış ancak dilimizin lehine olduğu düşünülen bu durum, özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra amacı dışına çıkarak Türkçenin aleyhine olma-ya başlamıştır. 1980'lerde bu gidişata dur denilse de bu sefer de ülkemizde yabancı dil hayranlığı (özellikle İngilizce) artmaya başlamış ve bu hayranlık günümüze dek sürmüştür.

Dil; bir toplumun sadece iletişimini sağlayan araç olmaktan ziyade, bir ulusun düşünme ve yorumlama zenginliğidir, bağımsızlığıdır. Kendi diline sahip çıkamayan ve onu yabancı dillerin etkisinden koruyamayan bir millet; kültürüne ve değerlerine yabancı, geçmiş ile bağları kopuk bir nesille karşılaşması, o toplumun korkulu rüyası, aynı zamanda da kaçınılmaz gerçeğidir çünkü toplumları ayakta tutan temel unsurun teknolojik ve medeni gelişmelerin yanında manevi değerleri olduğu ve bunun da dille gelecek kuşaklara aktarıldığı bilinmektedir. Milletimiz bu gerçeği bir an önce görmeli ve dilini, yabancı kültürlerin sömürsünden korumalıdır. Atatürk: "... Türk milleti demek, Türk dili demektir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, ananelerini (ananelerini), hâtıralarını, menfaatlerini kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir."² diyerek Türkçenin, milletimiz açısından önemini vurgulamıştır.

Dünyanın neresinde yaşarsak yaşayalım dilimizi, kimliğimizi, tarihimizi, binlerce yıllık geleneklerimizi, bilinçli bir şekilde yaşar, yaşatırsak diğer ülkelerin nezdinde itibarımız bir o kadar artacaktır. Aslında dillerin coğrafi sınırları olmaz, olsa olsa gönül coğrafyası olur. Türkçe, sadece Türkiye'ye ait olarak da görülmemelidir. Ömer Seyfettin'in de dediği gibi: "Benim vatanımın sınırları Edirne'den başlayıp Hakkâri'de bitmez. Benim vatanımın sınırları Türkçe konuşulan yerde başlar, Türkçe konuşulan yerde biter." ya

2 Zeynep Korkmaz (2005), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, s. 891.

da bu olaya daha evrensel bakacak olursak Ludwig Wittgenstein'in "Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır." sözü dilin ve dilin temelini oluşturan düşüncenin belli bir coğrafyaya sığdırılamayacağını, düşünme tarzının ve hayallerimizin dilimiz ölçüsünde kilometrelerce mesafeyi kat edebileceğini göstermektedir.

Türk dilini yaşamak, yaşatmak ve bu bilinci aşlamak yalnızca yetkililerin, öğretmenlerin ve dil uzmanlarının işi değil, bir gönül işi ve her Türk vatandaşının vicdanî görevidir. Yeni nesle, Türk kültür ve dilini benimseme ve ona sahip çıkma şuurunu yerleştirmek hepimizin vazifesidir. Kendi medeniyetini yakından tanıyan, atasözü ve deyimleri, özdeyişleri konuşmalarında kullanan, torunlarına ninni söyleyip tekerleme söyleten, masal dinleten, dilini seven bir nesil; aynı zamanda hepimiz için aydınlık yarınların ve yükselen Türkiye'nin habercisi olacaktır. Ancak bunu gerçekleştirebilmek için, öncelikle dilimize hâkim olmalı ve onu yakından tanımalıyız. Türkçenin zenginliğinden habersiz olan ve sağdan soldan duyduklarıyla yetinenler; dilimizi hakir görmekte, Türkçeyi dünya dili olma yolunda yetersizlikle suçlamaktadırlar. Türkçe konusundaki hassasiyeti ve kayda değer çalışmalarıyla bilinen, dünyanın en genç yaşta profesör olmuş kişisi olarak tanınan, 19 Nisan 2015'te aramızdan ayrılan Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu: "Türkçe kenarda köşede kalmış, pek az insanın konuştuğu, bugünün gereklerine, tekniğine, bilimine yetmeyecek, içyapısı zayıf, cılız, önemsiz bir dil midir? Hayır!. Türkçe bir ana dildir, Hint-Avrupa, Sami-Hami ve Çin ana dil grupları gibi, Türk dilleri (Ural-Altay Dilleri) ana dil grubunun temel dilidir. Birçok lehçeleri, uzak, yakın akrabaları vardır. Baltık Denizi'nden Çin'e, Sibiryanın tundralarından Hint'e kadar 250 milyon insan tarafından konuşulur. Sonra Türk dili, öbür dillerde pek az rastlanan bir yapıya sahiptir. Batılı dilcilerin hayranlıkla söyledikleri gibi kuralları, adeta bir matematikçi tarafından düzenlenmiş gibi, kesin ve seçik, kendi kendini içinden türetebilen, her yeni konuya yetişebilen, her Türk'ün kolayca anlayabileceği yeni türeyen sözleri ile işlendikçe zenginleşen bir dildir."³

Türkçenin zenginliğinin ve öneminin milletimize en iyi şekilde kavratılması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda yabancı dil özentisi ayyuka çıkmış; sosyal medyada, bilgisayar oyunlarında, futbolda, dükkân-mağaza isimlerinde ve en önemlisi de günlük konuşmalarda, yabancı kelimelerin kullanım oranı artmaya başlamıştır. İlgili kurumlar ve kişiler bu konuda üzerine düşeni yapmaya çalışsalar da bu durum, topyekûn bir dil bilinciyle hareket etmeden kolayca çözülmeyecektir. Ayrıca maalesef dil konusunda

3 Oktay Sinanoğlu, *Bye Bye Türkçe*, Alfa Yayınları, İstanbul 2006, s. 40.

yetkili kurumlar bile zaman zaman hataya düşmekte ve toplumda yanlış bilgi oluşmasına sebep olmakta veya yabancı bir kelimeye Türkçe karşılık bulurken çok geç kalabilmektedirler. “Bilgisayar” sözcüğü dilimize çok iyi bir şekilde yerleşmişken “özçekim” sözcüğünün tam olarak yerleşmemesi bu geç kalmışlığın verdiği sonuçtur ya da yazım bilgisi yönünden örnek verecek olursak noktalama işaretlerinden noktanın bir işlevi de şudur: “Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur: Tren 09.15’te kalktı. Toplantı 13.00’te başladı.”⁴ Ancak bütün dijital saatlerde, televizyonlarda, bilgisayarlarda hatta maalesef MEB’in, ÖSYM’nin kendi sınavlarındaki soru kitapçıklarında veya optik formlarında bile saat ile dakikanın arasına iki nokta konulmaktadır. Ancak bu konu, sınavlarda yazım yanlışı olarak kabul edilmektedir. Bu durum da ilgili kurumların itibarına gölge düşürmektedir.

Dil bilincinin oluşturulması ve Türkçe sevgisinin gönüllere yerleştirilmesinde, yetkili kişi ve kurumların yanında, topluma mesajın en kolay yoldan ulaştırılabileceği bütün kanallar kullanılmalıdır. Televizyonlardaki reklamlarda, haberlerde, sayısı her geçen gün artan dizilerde, dilin kullanımına dikkat edilmelidir. “Türkçe keyfi kullanımlara uygun bir dil değildir. Herkes istediği gibi kelime uydurmamalıdır. Dili özensiz ve keyfi kullanış, radyo ve televizyon yayınları aracılığı ile toplumun dilini etkilemekte; iletişimi, anlaşmayı zorlaştırmaktadır. Yapılan yayınların birçoğu, içerikleri, amaçları ve nitelikleri bakımından halkın dil becerilerini geliştireceği, kültürel seviyelerini yükselteceği, onlara Türkçeyi sevdireceği yerde dilin yozlaşmasına yol açmaktadır.”⁵ Milletimizi yakından ilgilendiren ve çoğumuzun da farkında olduğu bu rahatsız edici durumla ilgili Feyza Hepçilingirler de: “Kimi kalıplaşmış sözlerin ve deyimlerin radyo ve televizyonlarda ne hale geldiğini çoğumuz ibretle izliyoruz. Kalıplaşmış sözler, adı üstünde kalıptır; bu kalıp bozulursa yalnız kullanımın kulağı tırmalaması söz konusu olmaz; anlam da bulanır, başkalaşır. Deyimler de kalıplaşmış sözlerdir. Onların da bir sözcüğü bile değiştirilemez, yerinden oynatılamaz.”⁶

Korkmaz, dilimizi değişik etkenler altında yozlaşmaya doğru sürükleyen başlıca sorunları şu şekilde sıralar:

1. Söyleyişle ilgili sorunlar,
2. Yazımla ilgili sorunlar,
3. Söz dağarcığımızdaki daralma ve anlatım kısırlığı ile ilgili sorunlar,

4 Noktalama İşaretleri, Tdk.gov.tr

5 Hümeysra Tekalan Toman, *Konuşan Türkçe*, Kentkitap Yayınları, Ankara 2010, s. 26.

6 Feyza Hepçilingirler, *Türkçe “Off”*, Everest Yayınları, İstanbul 2008, s. 92.

4. Yabancı dilde eğitim ve yabancı dil tutkusunun getirdiği sorunlar,
5. Dilin yapı ve işleyişine aykırı kullanımlardan kaynaklı sorunlar,
6. Dilin bilim dallarına ait terimlerdeki yabancılaşma sorunları,
7. Dil sevgisindeki bilinçsizlikten veya ana diline karşı duyulan ilgisizlikten kaynaklanan sorunlar ve bunlara eklenecek daha başkaları...⁷

Bu maddelerin tek tek üzerinde durulması ve sorunun özüne inerek gereken adımların bir an önce atılması gerekmektedir. Özellikle son maddenin altını çizmek, yerinde bir adım olacaktır çünkü ne elzem ki ülkemizde, dilimize sahip çıkma ve Türkçe kelime kullanma adı altında yanlış birtakım uygulamalar da dilimize büyük zarar vermiştir. Dilde sadeleşme gayretleri, itinalı ve hassas çalışmaların olduğu dönemlerde olumlu sonuçlar verse de bazen bir kelimenin kökeni, nerden geldiği, dilimize nasıl yerleştiği, şu an ne kadar sık kullanıldığı, o kelimenin kültürel bağı ve geçmişi dikkate alınmadan dilimizden atılmaya çalışılmıştır. “Bir dilin kelimelerini hor görmek, hakir görmek, hele şu veya bu politik veya ideolojik sebeple dilden atılabilir görmek, en az onların oluş ve yontuluş tarihini bilmemekten, hatta sevmemekten doğan büyük bir gaflettir... Bir milletin ataları, asırlarca o kelimelerle doymuş, onlarla düşünmüş; birbirlerini ve evlatlarını o kelimelerle tamamıyla milli bir sanatla işleyip Türk yapmışsa, evlatlar, artık o kelimelere düşman kesilemezler.”⁸

Dile sahip çıkmak, her şeyi dilimizin kökeninde aramak, içinde bulunulan çağın işleyişinin dile yansımalarına kapıları tamamen kapatmak ve Türkçeye ait görülmeyen tüm kelimelerin yerine Türkçe karşılık bulmak değildir. Bir sözcüğü dilimizden atmayı düşündüğümüzde; onun toplumdaki kabul ve benimsenmişlik seviyesi, kullanım oranı, kültürel fonksiyonu ve anlatımı daraltıp daraltmayacağı dikkate alınmalıdır. Örneğin: “akıl” sözcüğü Arapçadan dilimize geçmiştir. Türkçede akıl kelimesiyle ilgili “aklı çıkmak”, “aklı ermek”, “aklı karışmak”, “aklına gelmek”, “aklı kesmek”, “aklına esmek”, “aklına uymak”, “aklı yatmak”, “akıl vermek”, “akıl yürütmek” gibi birçok deyim in yanı sıra; “Akıl yaşta değil baştadır.”, “Akla gelmeyen başa gelir.”, “Akılsız başın cezasını ayaklar çeker.”, “Aklın yolu birdir.”, “Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama.” vb. gibi her biri, birbirinden güzel nice atasözü vardır. Bu kullanımların tümünde “akıl” sözcüğünün yerine Türkçe “us” kelimesini koymaya çalışmak ancak “akıl tutulması” olarak nitelendirilebilir. Dilini korumak; sadece Türkçe kökenli olmayan bütün kelimelere cephe alma değil, Türkçeyi

7 Zeynep Korkmaz, “Günümüzde Dil Yozlaşması, Kültür Meselelerimiz Sempozyumu”, 19 Ekim 1996, s. 130.

8 Nihad Sami Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2017, s. 34.

bilinçli bir şekilde kullanma ve her kelimeyi dilimizin bir hazinesi gibi gö-
rek en az kelime tasfiyesiyle en duru Türkçe kullanımını oluşturmaktır.

Sonuç olarak çözüm önerileri:

- Türkçenin zenginliğini bilmeli, kendi ana dilimizi daha iyi tanımalı ve onun daha iyi tanınmasını sağlamalıyız.
- Türkçeyi öncelikle gönlümüzde, daha sonra da günlük konuşma-
larımızda zenginleştirmeli, dilimizin varlığını devam ettirebilmesi
için elimizden geleni yapmalı, onu kurallarına uygun ve en doğru
şekilde kullanmalıyız.
- Toplumla en kolay yoldan iletişim sağlayacak araçlardan, yani tele-
vizyon ve sosyal medyadan en üst düzeyde faydalanılmalı, dil ko-
nusundaki hassasiyet bütün alanlarda daha fazla hissettirilmelidir.
- Ancak geçmişteki hataya düşülmemeli ve dilde sadeleşme yapmak
isterken insanların dile olan güveni ve bakışı zedelenmemeli, bir
kelimenin Türkçe sayılması için salt kökenine bakılmamalıdır.
- Türkçe isim kullanan dükkân ve mağazalara az miktar da olsa vergi
indirimi gündeme getirilmelidir.
- Okullarda gramer bilgisi ve kural ezberletmekten ziyade Türkçeyi
sevdiyecek etkinlikler yapılmalı, yarışmalar düzenlenmeli ve bunu
sağlayacak birtakım yayınlardan faydalanılmalıdır.

Kaynaklar

- BANARLI, Nihad Sami (2017), *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- GÖKÇORA, İsmail Haluk, *Bilim Dili Olarak Türkçe*, Bilim Eğitim ve Düşünce
Dergisi, Haziran 2004, Cilt 4, Sayı 2/ turkoloji.cu.edu.tr, 7797
- HEPÇİLİNGİRLER, Feyza (2008), *Türkçe "Off"*, Everest Yayınları, İstanbul.
- KORKMAZ, Zeynep (04.05.2010), "Günümüzde Dil Yozlaşması", Atatürk Kültür,
Dil ve Tarih Yüksek Kurumunca 19 Ekim 1996 tarihli İzmir'de yapılan
"Kültür Meselelerimiz" sempozyumu konuşma metni, turkoloji.cu.edu.tr,
7073, s. 130.
- _____ (2005), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 1.
Cilt, 2. Basım, s. 891.
- SINANOĞLU, Oktay (2006), *Bye Bye Türkçe*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- TEKALAN TOMAN , Hümeysra (2010), *Konuşan Türkçe*, Kenkitap Yayınları, An-
kara.
- Yazım Kuralları, Noktalama İşaretleri, tdk.gov.tr